

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸԹՆԱՑ**

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը
առարկայի դասավանդման ընթացքում

Առարկան՝ Պատմություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Դավթյան Հասմիկ

Ուսումնական հաստատություն՝ Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական
մարզական քոլեջ

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն	3
1.1 Ուսուցչի գործունեությունը սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում	5
1.2 Սովորողների մոտ արժեքային համակարգ ձևավորելու տեխնիկա	9
1.3 Պատմության դասավանդման գործընթացում սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորում	14
Եզրակացություն, առաջարկություններ.....	18
Գրականության ցանկ	20

Ներածություն

Դպրոցական կրթությունը կոչված է ձևավորելու արժեքային համակարգ, որը հիմնված է սերունդների պատմական շարունակականության, հայկական պետականության ավանդույթների պահպանման և զարգացման, աշակերտների ծանոթացման հայկական և համամարդկային արժեքների համակարգին, հայրենասիրության դաստիարակությանը:

Արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայական ուսուցման մեջ կարող է օգնել սովորողներին ոչ միայն գիտելիքներ ձեռք բերել, այլև զարգացնել բարոյական և էթիկական կողմնորոշումը, որն անհրաժեշտ է պատասխանատու քաղաքացիության և անձնական աճի համար:

Պատմություն առարկայի դասավանդման ընթացքում սովորողների շրջանում արժեհամակարգի ձևավորումը բարդ և բազմաբնույթ գործընթաց է: Պատմության կրթությունը եզակի հնարավորություն է ընձեռում սովորողների մեջ արժեքներ, էթիկա և քննադատական մտածողության հմտություններ սերմանելու:

Հետազոտական աշխատանքի **նպատակն է** զարգացնել պատմության դասերին սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը:

Ելնելով հետազոտության ձևակերպված նպատակից առանձնացրել եմ հետևյալ **խնդիրները**.

1. Վերլուծելով գիտական գրականությունը՝ հստակեցնել «արժեքային վերաբերմունք պատմությանը», բնութագրել դրա էությունը՝ կառուցվածքը, գործառույթները,
2. Մշակել և գիտականորեն հիմնավորել պատմության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունքի կառուցվածքային և գործառական մոդելը:
3. Նորմատիվ-իրավական եւ ծրագրային-մեթոդական աղբյուրների վերլուծության հիման վրա բացահայտել սովորողների շրջանում արժեքային վերաբերմունքի ձևավորման նախադրյալները.

4. Բնութագրել աշակերտի անհատականության զարգացման տարիքային առանձնահատկությունները արժեքային համակարգի ձևավորման նախադրյալների բացահայտման առումով:
5. Սահմանել ուսուցման գործընթացի սկզբնական դրույթները պատմության դասերին արժեքային վերաբերմունք ձևավորելու համար. մշակել, գիտականորեն հիմնավորել պատմության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունքի ձևավորման մեթոդաբանական մոդել:
6. Մշակել մեթոդական առաջարկություններ ուսումնական գործընթացի կազմակերպման համար՝ սովորողների մոտ պատմության դասաժամին արժեքային վերաբերմունք ձևավորելու համար:

1.1 Ուսուցչի գործունեությունը սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում

Դպրոցական կրթության տեսական բազայի թարմացումը հրատապ խնդիր է: Կրթությունը կյանքի վճռորոշ արժեքներից է: Ուստի ներկա փուլում անհրաժեշտ է նոր մոտեցումներ փնտրել դպրոցականների կրթության գործում:

Կրթական գործունեության կազմակերպումը պետք է ուղղված լինի հասարակության արժեհամակարգին, որն պետք է իրականացվի հաշվի առնելով սովորողների գործունեության, գիտելիքների, հաղորդակցության, ինքնահաստատման, անվտանգության կարիքների զարգացման աստիճանը:

Սովորելու ունակության ձեռքբերումը ներառում է սովորողների կողմից ուսումնական գործունեության բոլոր բաղադրիչների ամբողջական զարգացումը, որոնք ներառում են՝ ճանաչողական և ուսուցման շարժառիթներ, ուսուցման նպատակ, ուսումնական առաջադրանք, ուսումնական գործունեություն և գործառնություններ (կողմնորոշում, նյութի փոխակերպում, վերահսկում և գնահատում):

Ժամանակակից կրթական գործընթացում արժեքային համակարգի ձևավորումը ուսուցչի և սովորողների գործունեության առարկան է: Կրթությունը հիմնարար հիմքն է՝ կյանքի տարբեր ոլորտներում մարդկային արժեքների մասին իրական պատկերացումներ ստեղծելու սովորողների մեջ: Մանկավարժական տեխնոլոգիաների, սկզբունքների, մեթոդների և տեխնիկայի օգտագործումը հոգևոր և բարոյական արժեքների ձևավորման համար նպաստում է կրթական համակարգի բարելավմանը:

Սովորողների մոտ որոշակի արժեքային համակարգի ձևավորման առումով մանկավարժական նպատակը պետք է դիտարկել առաջին հերթին արժեքային համակարգը սովորողների գիտակցությանը փոխանցելը, դրանք դպրոցականների մտքի առարկա դարձնելու կարողությունը:

Արժեքային համակարգի ձևավորումը բավականին բարդ գործընթաց է, որն ունի ժամանակային տևողություն և ոչ գծային բնույթ: Այն ներառում է հետևյալ քայլերը¹.

1. Արժեքների ներկայացում մարդուն,
2. Մարդու արժեքի գիտակցում,
3. Արժեքի ընդունում,
4. Գործունեության, հաղորդակցության և վարքի արժեքային կողմնորոշումների իրականացում:
5. Անհատականության գծերի կարգավիճակում արժեքների համախմբում,
6. Արժեքի ակտուալացում կյանքի իրավիճակներում:

Մարդը արժեքային ընկալում ունի աշխարհի մասին: Նա առնչվում է շրջապատող աշխարհի ցանկացած երևույթի՝ սկսած իր կարծիքից: Ուստի մանկուց կարևոր է արժեքային համակարգի ձևավորումը: Հենց դրանցից է կախված լինելու մարդու կյանքի իմաստն ու ուղին:

Ուսուցիչը պետք է հետևողականորեն ընդլայնի և խորացնի սովորողների պատկերացումները հասարակության տարբեր ոլորտներում արժեքների և արժեքային համակարգի մասին: Այս խնդրի լուծմանը նպաստում է հետևյալ հոգեբանական և մանկավարժական սկզբունքների կիրառումը՝

- հումանիզմի սկզբունքը (հոգատարություն, քաղաքավարություն, դժվարություններին օգնելու ցանկություն);
- խմբում, թիմում անձնական մոտեցման սկզբունքը (խմբին պատկանելություն, նրա հիմնական արժեքների ընդունում);
- առաջատար գործունեության սկզբունքը (գործունեության որոշում, որը զբաղեցնում է հիմնական, առաջատար դերը անձի ձևավորման գործում);
- համակարգված մոտեցման սկզբունքը (հասարակության հոգևոր և քաղաքացիական արժեքների վերափոխումը անհատի արժեքների);
- նախաձեռնության և սոցիալական գործունեության սկզբունքը (սովորողի ինքնագործունեություն, ինքնակառավարում);

¹ Никандров Н.Д. Ценности как основа целей воспитания. // Педагогика. 1998, №3

- ամբողջականության սկզբունքը և ինտեգրված մոտեցումը (քաղաքացիական, աշխատանքային և բարոյական դաստիարակության միասնություն):

Այս սկզբունքների կիրառումը նպաստում է մարդու կյանքի նկատմամբ արժեքային վերաբերմունքի ձևավորմանը, սիրո, ինքնագարգացմանը, անհատի բարոյական կայունության ձևավորմանը, ինքնորոշմանը կյանքի արժեքների համակարգում:

Արժեքի ձևավորման գործընթացը

Ուսուցչի անձնական ազդեցությունը. Մեխանիզմների մի զգալի մասը, որը թույլ է տալիս արժեքների փոխանցումը մեկ անձից մյուսին, կապված է անձնական ազդեցության հետ: Մարդը կարող է ամբողջությամբ և անկեղծորեն փոխանցել միայն այն արժեքները, որոնք ինքն է դավանում: Ճիշտ է, սա բարձրացնում է մարդու կոմպետենտության կարևոր հարց՝ արժեքային և իմաստային առումով՝ արդյո՞ք նա տեղյակ է իր արժեքներին, ի վիճակի է արդյոք ընտրել իր արժեքային դրսևորումների այնպիսի ձևեր, որոնք կօգնեն մեկ ուրիշին ընդունել այդ արժեքները, ըմբռնել և այլն:

Ընկղմվել արժեքային միջավայրում: Արժեքային միջավայրը կարող է մոդելավորվել հատուկ, որոշակի ժամանակի և որոշակի խնդիրների համար: Բայց ավելի մեծ չափով մենք խոսում ենք ուսումնական հաստատության կայուն կրթական միջավայրի արժեքային բովանդակության մասին՝ կյանք, իրադարձություններ, ուսումնական գործընթաց, ուսուցիչների և սովորողների միջև հաղորդակցության և փոխազդեցության բոլոր ձևերը:

Վերը նշված բոլորը կօգնեն երեխաներին ճիշտ և նպատակաուղղված կառուցել արժեքային ընտրության իրավիճակներ:

Ինչպե՞ս իրականացնել դասընթացի միջոցով դպրոցականների արժեքային համակարգի ձևավորումը:

Իրականությունը մարդկայնացնելու, մարդուն որպես բարձրագույն արժեք ճանաչելու, անձին անհատական զարգացման համար առավելագույն ազատություն

տրամադրելու, առօրյա իրականության մեջ արժանապատիվ կյանքի արժեքները հաստատելու ձգտումից առաջացած դաս: Նման դասում մարդը համարվում է բարձրագույն արժեք, իսկ ձեռք բերած գիտելիքները և՛ արժեք են, և՛ կյանքի միջոց, և այն ամենը, ինչ տեղի է ունենում դասին, այն կյանքն է, որը վարում են ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցները՝ ուսուցիչները, աշակերտներ, ծնողներ:

Սովորողների մոտ որոշակի արժեքային համակարգ ձևավորելով՝ ուսուցիչը նպաստում է մարդու՝ որպես վեհ գաղափարների կրողի գաղափարական բնույթին: Եվ միևնույն ժամանակ ձևավորում է անշահախնդիրություն, ազնվություն, աշխատասիրություն:

Ուսուցիչը պետք է սովորի, դասի գնալով, ուրախանալ, որ գնում է զարգացող մարդու մոտ, ով ցանկանում է երջանիկ լինել, հաջողություն ունենալ, լինել սիրված և ազատ:

Դասերի ընթացքում ձևավորվում են արժեքային հարաբերություններ, և յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է տիրապետի անհատական մանկավարժական տեխնիկային, որն իրեն անհրաժեշտ է, որպեսզի կարողանա ձայնով, ժեստով, կեցվածքով, պլաստիկությամբ ձևավորել արժեքային համակարգ:

Հայտնի է, որ դասի սոցիալ-հոգեբանական մթնոլորտը լիովին կախված է Մարդու արժեքի ընդունման չափից և հումանիստական մշակույթի արժեքների ամբողջ համակարգից: Դասի մեջ ներդրված արժեքները առաջացնում են անտեսանելի վարքային դաշտ, որը վճռականորեն ազդում է բոլորի վրա: Դասերի ընթացքում անընդհատ առաջանում են պահեր, որոնք կարող են առաջացնել արժեքների ձևավորում: Ուսուցիչը կարող է արժեքավոր շեշտադրումներ դնել ուսումնասիրվող առարկայի վրա:

Օբյեկտիվ գործունեությունը, որպես սովորողի կողմից իրականացվող գործունեության տեսակ, կարող է ուղղված լինել նրա մեջ ինչպես պրագմատիկ, այնպես էլ ոչ պրագմատիկ արժեքների իրացմանը:

Պրագմատիկ արժեքներն արտացոլում են աշխարհը օբյեկտիվ բովանդակության տեսանկյունից:

Ոչ պրագմատիկ արժեքները աշխարհին արտացոլում են նրա նկատմամբ բարոյական և էթիկական վերաբերմունքի տեսանկյունից, որի շնորհիվ, օբյեկտիվ հասկությունների և բնութագրերի հետ մեկտեղ, բարոյական և էթիկական արժեքները հայտնաբերվում են շրջակա իրականության առարկաներում և երևույթներում: Ոչ պրագմատիկ արժեքները համընդհանուր մարդկային արժեքներ են, որոնք վերաբերում են մարդու կյանքի կարգին, արտահայտում են մարդու անձնական արժեքային համակարգը:

Այսպիսով, կրթական գործունեության բովանդակային բաղադրիչը, առանց որևէ լրացուցիչ ազդեցության միջոցի, գործում է որպես սովորողի անձի բարոյական ոլորտի վրա ազդելու միջոց: Սա պահանջում է, որ ուսուցիչը կարողանա տեսնել աշխարհի ամբողջականությունը ուսումնական նյութում ներկայացված յուրաքանչյուր գիտական փաստի հետևում:

1.2 Սովորողների մոտ արժեքային համակարգ ձևավորելու տեխնիկա

Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասդեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ

կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: «Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ»:²

Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ներկա փուլում պետք է սովորի, թե ինչպես մեթոդապես ճիշտ ձևավորել սովորողների մեջ արժեքային համակարգը: Այսօր ժամանակակից տեխնոլոգիաները օգնության են հասնում ուսուցչին, ով պատրաստ է ներգրավվել աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորման գործին:

Արժեքային համակարգի ձևավորման արդյունավետությունը մեծապես կախված է ամբողջական մանկավարժական գործընթացի ձևերի, մեթոդների ընտրությունից:

Սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացում կարելի է առանձնացնել երեք փոխկապակցված տարրեր.

1. *Արժեքային դաստիարակության իրավիճակ*, որի ընթացքում երեխաները ծանոթանում են դասընկերների, ուսուցիչների տեսակետին, սովորում ընդունել ուրիշի տեսակետը կամ պաշտպանել սեփական տեսակետը այս կամ այն իրավիճակի, այս կամ այն արարքի վերաբերյալ:

Նման իրավիճակները կարող են ներառել.

- արժեքային տեքստեր, որոնց բովանդակությունը կարող է օգտագործվել դպրոցականների բարոյական և գեղագիտական զգացմունքները զարգացնելու համար,
- դերային խաղեր, թատերականացում, ուսումնական խաղեր,

² Ի. Փարեմուզյան «Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում», 2017:

- խնդրահարույց իրավիճակներ, որոնց լուծման ժամանակ սովորողին հնարավորություն է տրվում ձևակերպել իր կարծիքը կամ ենթադրությունը, մտնել քննարկման,
 - խմբային աշխատանք:
2. *Արժեքային ստեղծագործականություն*, որի ընթացքում երեխան ստեղծում է, ձևակերպում, գտնում է իր արժեքային իմաստները երևույթների, առարկաների, անհատականության գծերի մեջ: Արտացոլում է դրանք սեփական գործունեության արդյունքում:
 3. *Մտորում*, որի ընթացքում երեխաները սովորում են հասկանալ իրենց գործողությունների պատճառները (հաջող և անհաջող), դասի ընթացքում կամ դասերից հետո ձեռք բերված անձնական արդյունքները:

Դաս պլանավորելիս ուսուցիչը պետք է որոշի, թե ինչ բարոյական որակների վրա է աշխատելու, բարոյականության ինչ հատկանիշներ կձևավորվեն դասում՝ ելնելով ուսումնասիրվող նյութից՝ հաշվի առնելով դրա կոնկրետ բովանդակությունը:

Միջնակարգ դպրոցներում նպատակահարմար է կիրառել հետևյալ մեթոդական տեխնիկան.

- աստվածաբանների, գիտնականների մեջբերումների և ասացվածքների օգտագործումը,
- թեմատիկ նախագծերի մշակում և պաշտպանություն,
- դիմել անձնական փորձին,
- իրավիճակային մոտեցում:

Այս տեխնիկան մեծացնում է սովորողների ճանաչողական գործունեությունը, նպաստում ստեղծագործական, հետազոտական գործունեության զարգացմանը և օգնում լուծել արժեքային և անձնական հակասությունները:

Սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման ուղղությամբ աշխատանք կազմակերպելու համար ուսուցիչներին անհրաժեշտ է.

- իրականացնել դասի յուրաքանչյուր փուլի դիդակտիկ առաջադրանքների առաջադրում,
- մտածել դասի յուրաքանչյուր փուլում սովորողների գործունեության տեսակների մասին՝ կապված առաջադրված նպատակների հետ,
- ընտրել դասը սկսելու լավագույն ուղիներն ու տեխնիկան,
- օգտագործել կրթական տեխնոլոգիաներ,
- դասում օգտագործել վերահսկողության տարբեր տեսակներ, որոնք թույլ կտան դաստիարակել պատասխանատվություն, անկախություն, քննադատականություն, մարդամոտություն, աշխատասիրություն:
- կիրառել ակտիվ գնահատման մեթոդներ,
- յուրաքանչյուր դասին անցկացնել մտորումների փուլ, որը թույլ կտա հարմարեցնել դասի ուսումնական առաջադրանքները:³

Կրթության և դաստիարակության տեսության արդիական խնդիրներից է դպրոցականների արժեքային համակարգի ձևավորման մեխանիզմի բացահայտումը: Սովորողի աքսիոսֆերայի զարգացումը, որը դիտարկվում է որպես անձին որոշակի արժեքային համակարգին ծանոթացնելու գործընթաց և արդյունք, ներառում է մի շարք փուլեր.

1. անհատի պատկերացումների ձևավորումն իր մասին, նրա «ես»-ի գիտակցումը,
2. առաջնային գիտակցված կողմնորոշում բնական և սոցիալական միջավայրում, մարդկային հարաբերություններում,
3. ապագա կյանքի ինքնորոշում և հեռանկարային «ինքնակազմակերպում», կյանքի իմաստի, դրա նյութական և հոգևոր բաղադրիչների գնահատում.
4. վարքագծի կարգավորում և արժեքային համակարգի ուղղում:⁴

Եկեք բնութագրենք ուսուցչի գործողություններն ու առաջադրանքները աշակերտի արժեքանական զարգացման յուրաքանչյուր փուլում: Առաջին փուլում ուսուցիչը սովորողներին բացահայտում է դրական և բացասական անձնական

³ Асташова Н.А. Учитель: проблема выбора и формирования ценностей. – М., Воронеж, 2000.

⁴ Зубра А.С. Формирование культуры личности. – Минск. 2004. – 206 стр.

հատկությունների լայն շրջանակ, որոնք բնորոշ են տարբեր մարդկանց, բացատրում է այդ հատկությունների արժեքային նշանակությունը, որն ընդունված է որոշակի հասարակության կամ խմբում: Երկրորդ փուլում ուսուցչի խնդիրն է օգնել սովորողներին հասկանալ տարբեր իրավիճակներում մարդկանց փոխհարաբերությունները, ինչպես նաև խրախուսել սովորողներին գնահատել հարաբերությունների որոշակի փաստեր՝ առաջնորդվելով բարոյականության նորմերով: Երրորդ փուլում ուսուցիչն ուղղում է ջանքերը՝ բացահայտելու անձի ինքնարժեքի իմաստը, ինքնահարգանքի ձևավորումը: Չորրորդ փուլում ուսուցչի նպատակն է դպրոցականներին բացահայտել մարդու ստեղծագործական դերն աշխարհում. աշխարհը զարդարելու նրա կոչը՝ անկախ պաշտոնից, մասնագիտությունից, սոցիալական կարգավիճակից, ազգությունից, բնակության երկրից, տարիքից: Հինգերորդ փուլի ընթացքում ուսուցիչը փորձում է երեխային խրախուսել ինքնակրթվելու՝ հոգևոր զարգացման և հարստացման ուղղությամբ: Վեցերորդ փուլում սովորողը ակտիվ գործունեություն է ցուցաբերում իր կողմից դրական գնահատված ուղղություններով և արգելափակում է այն գործողությունները, որոնք կարող են գնահատվել որպես բացասական: Ուսուցիչը միայն օգնում է որոշել վարքագծի ոճը, ընտրել գործողությունների ընթացքը, կոնկրետ գործողությունները, որոնք կհանգեցնեն նախատեսված նպատակին հասնելուն: Անհատական արժեքների «վերագնահատման» փուլում, որը տեղի է ունենում զարգացած արժեքի մասին նոր տեղեկատվության, այլ մարդկանց հետ փոխհարաբերությունների նոր փորձի ազդեցության տակ, ուսուցիչը օգնում է սովորողներին ընտրել ինքնահաստատման ուղիներ՝ ըստ իրենց անհատական հատկանիշների: Նա կարող է արտահայտել իր կարծիքն ու վերաբերմունքը արժեքային համակարգի շտկման, սատարելու կամ դրա հետ չհամաձայնելու վերաբերյալ:

Դպրոցականի արժեքների և արժեքային համակարգի ձևավորման փուլերը վերլուծելուց հետո կարող ենք եզրակացնել, որ անհատը, թիմում իր տեղը փնտրելով, ավտորիտարիզմից անցնում է անկախության, աշխատասիրությունից դեպի ստեղծագործական նախաձեռնության: Արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացը ներառում է ինչպես ուսուցչի ակտիվ աշխատանք, այնպես էլ

սովորողների շրջանում արժեքային գաղափարների և կողմնորոշումների հետևողական փոփոխություն և կատարելագործում:

1.3 Պատմության դասավանդման գործընթացում սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորում

«Որոշ արժեքներ ձեռք են բերվում ընդհանուր մշակույթի հետ մեկտեղ, բայց կարծում եմ, որ մենք սովորում ենք ամենակարևոր արժեքները, երբ նայում ենք մեր սեփական հոգու խորքերը»:

Մ. Քլեյանդ

Բոլորս էլ քաջ գիտակցում ենք, որ իրական մարդ, անհատականություն դաստիարակելն ամեննին էլ հեշտ չէ, հատկապես այս փոփոխության ժամանակաշրջանում:

Սակայն չպետք է մոռանալ, որ «... Արժեքային համակարգը հորինված չէ, արժեհամակարգն առաջին հերթին ապրել է: Քանի որ մարդու կյանքը գիտակից կյանք է, իսկ սոցիալական գիտակցությունը ոչ այլ ինչ է, քան գիտակից լինելը, արժեհամակարգը ոչ միայն իրագործվում է, այլև խորապես կապված է կյանքի գործընթացի առանձին պահերի հետ»:

Նշեմ, որ արժեքների խնդիրը միշտ էլ արդիական է եղել: Այն իր բնույթով պատմական է, բավական է հիշել Սոկրատեսի բողոքները երիտասարդ սերնդի մասին:

Այնուամենայնիվ, գերակշռող սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունները հանգեցրել են երիտասարդների սոցիալ-բարոյական կողմնորոշումների անկայունությանը և նրանց արժեքների և իդեալների կտրուկ փոփոխությանը: Ցավոք, սովորողներից շատերը հստակ չեն ներկայացնում իրականությունը, նրանց արժեքային համակարգը հակասական են: Ուստի ժամանակակից դպրոցը կոչված է վաղ երիտասարդության շրջանում ստեղծել դրական արժեքային ինքնորոշման պայմաններ:

Որքան կարևոր է մարդու մեջ գրավել հոգևոր, իդեալական ուժերը, որոնք կազմում են անհատականության աշխարհը՝ արժեքային համակարգը, կենսունակություն, բարոյական իդեալներ և ինքնագնահատական: Երեխային սովորեցնել տեսնել նպատակը, վայելել կյանքը, ձգտել ինքնակատարելագործման՝ հետաքրքրի, բայց ուսուցչի հեշտ աշխատանք չէ:

Մեր դպրոցը մի քանի տարի շարունակ ձևավորում է դպրոցի սովորողների արժեքային համակարգը: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ 2010-2015 ուսումնական տարվանից փոփոխություններ են տեղի ունեցել երեխաների արժեքային համակարգի ընտրության հարցում: Ավելի քան տասը տարի առաջ, առաջին տեղում այնպիսի արժեքներ էին, ինչպիսիք են երջանիկ ընտանեկան կյանքը, սերը, ընկերները, իսկ երկրորդ տեղում հետաքրքրի աշխատանքն ու սոցիալական ճանաչումը: Իսկ այժմ դպրոցականները նախընտրում են այնպիսի արժեքներ, ինչպիսիք են առողջությունը (75%), հետաքրքրի աշխատանքը (56%), երջանիկ ընտանեկան կյանք, սեր (39%), լավ ընկերներ (33%), հարգանք ուրիշների հանդեպ (20,7%): Ազատությունը որպես արժեք իններորդ տեղից տեղափոխվել է վեցերորդ: Որպես արժեք-միջոցներ նշվում են հետևյալը՝ կրթություն, ռացիոնալիզմ, անկախություն, կենսուրախություն:

Սովորողների 80%-ն իր ապագան տեսնում է որպես դրական, հիասքանչ, բարենպաստ «որտեղ կան ընկերներ և սեր, երջանիկ ընտանեկան կյանք» և, այնուամենայնիվ, հարցման մասնակիցների մոտ 16%-ը բացասական է իրենց հուզական երանգով:

Սովորողների ավելի քան 50%-ը կարծում է, որ Հայաստանում այժմ վերածնունդ է ընթանում: Հարցին. - Դուք հպարտու՞մ եք ձեր երկրով: Սովորողները այսպես արձագանքեցին.

- Այո - 59%
- Ավելի շուտ այո - 29%
- Ավելի շուտ ոչ - 8%
- Ոչ - 4%

Այս ուսումնասիրությունները հաստատում են, որ երիտասարդների արժեքային համակարգը հակասական են՝ ումանց համար կարևոր է բարեկեցությունը, փողը, ումանց համար՝ հետաքրքիր աշխատանքը, ընտանիքը:

Այնուամենայնիվ, դպրոցի աշակերտների 88%-ը հպարտանում է իր երկրով, և վստահ են որ Հայաստանը մի օր աշխարհի խոշոր երկրների շարքին է դասվելու: Ինչպիսի՞ մարդ կարող է նպաստել Հայաստանի վերածննդին. Ի՞նչ կարող ենք անել մենք՝ մանկավարժներս:

Հայրենասիրությունը կարող է և պետք է դառնա այն առանցքը, որի շուրջ ձևավորվում են շատերի զգացմունքները, կարծիքները, համոզմունքները, դիրքորոշումները, նրանց պատրաստակամությունը, հայրենիքի շահերին գործուն քայլեր անելու կարողությունը:

Նման անձի կրթության կազմակերպման և իրականացման հիմնական ուղղություններից մեկը պատմության կրթությունն է, մեր ժողովրդի հոգևոր, բարոյական և մշակութային և պատմական ավանդույթների մասին կրթությունը:

Պատմության դասերին դպրոցականները կարեկցում են հայրենիքը կերտած մարդկանց ճակատագրին՝ ավելացնելով նրա հոգևոր և նյութական հարստությունը: Սովորողները անմիջական երկխոսության մեջ են մտնում անցյալի և ներկայիս հերոսների հետ, խորհում, թե ինչ ընդհանուր բան ունեն պատմական կերպարի հետ, ինչպես են նրանք տարբերվում, ինչ կանեին նրա փոխարեն: Դասագրքի տեքստի, փաստաթղթերի հետ աշխատելու ցանկացած փուլում տեղին են հետևյալ հարցերը՝ ինչպե՞ս էք վերաբերվում իրադարձություններին: Ո՞ւմ կաջակցեիք այս իրավիճակում: Բացատրիր ինչու՞: Պատասխանելով նման հարցերին արդեն տեղի ունեցած պատմական իրադարձությունների հիման վրա՝ սովորողները ձեռք են բերում իրավիճակներ վերլուծելու, մասնակիցների դիրքորոշումները մոդելավորելու և նրանց դերերը հասկանալու հմտություններ: Այդպես է կուտակվում իրադարձությունների նկատմամբ վերաբերմունք ձևավորելու փորձը, որն անհրաժեշտ է հատկապես շրջապատող իրականության մեջ ինքնորոշվելու համար: Այսպիսով, ութերորդ դասարանցիները «1812 թվականի Հայրենական պատերազմ» թեման ուսումնասիրելիս նամակներ են կազմում իրական կամ

հորինված կերպարի՝ պատերազմի մասնակցի անունից: Նրանց խրախուսվում է ոճավորել իրենց աշխատանքը՝ ընդօրինակելով այդ դարաշրջանի լեզուն:

Ուսուցման հիմքը ոչ թե պարզ անգիր անելն է, այլ սովորողնի մասնակցությունը տեղեկատվության ձեռքբերմանը, որն իրականացվում է ոչ ավանդական տիպի կրթական գործունեության, տեխնիկայի և տեխնոլոգիաների կիրառմամբ:

Սովորողները սխեմաներ են կազմում տարբեր պատմական դեմքերի համար՝ Տիգրան Մեծ, Աշոտ Երկաթ, Վարդան Մամիկոնյան և այլն, ինչը թույլ է տալիս նրանց ավելի լիարժեք արտացոլել նկարագրված երևույթի ըմբռնման խորությունը, անհատի դերը պատմության մեջ:

Արդեն չորրորդ տարին է՝ ես և իմ սովորողները տիրապետում ենք պորտֆոլիո տեխնոլոգիային, ստեղծում ենք թեմատիկ պորտֆոլիոներ՝ «Ճամփորդություն դեպի Հին Հունաստանի աշխարհ», «Հարյուրամյա պատերազմ», «Ծովից ծով Հայաստան» թեմաներով:

Ահա թե ինչպես են նրանք գնահատում իրենց աշխատանքը.

- «Իհարկե, իմ մտահորիզոնն ընդլայնվել է, ես ձեռք եմ բերել ինքնուրույն աշխատանքի հմտություններ: Տեղեկատվության որոնում, դրա մշակում, դրանց գեղարվեստական ձևավորում:
- «Բացահայտել եմ շատ նոր բաներ»
- «Գլխավորն այն է, որ կա հետաքրքրություն, մեծ հետաքրքրություն ընդհանրապես պատմության նկատմամբ»:

Ստեղծագործական գործունեության ընթացքում ապահովվում է ոչ միայն սովորողի կողմից ուսումնական նյութի հաջող յուրացումը, այլև շարունակվում է նրանց մտավոր և բարոյական զարգացումը: Սովորողները դառնում են ավելի անկախ, ընկերասեր, շփվող:

Անձի կապը Հայրենիքի պատմության հետ արտացոլված է նրանց նախնիների կյանքում և ճակատագրերում:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Այս հետազոտության առաջնահերթ նպատակն էր ուսումնասիրել և մշակել ռազմավարություններ պատմության դասերի սովորողների շրջանում արժեքային համակարգի ձևավորման համար: Գիտական գրականության համապարփակ վերլուծության, «պատմության նկատմամբ արժեքավոր վերաբերմունքի» հայեցակարգի քննության և այս վերաբերմունքի կառուցվածքային և գործառական մոդելի մշակման միջոցով մենք արժեքավոր պատկերացումներ ենք ձեռք բերել պատմության կրթության կարևոր դերի վերաբերյալ սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում:

Մեր հետազոտությունը խորացավ նաև նորմատիվ-իրավական և ծրագրային-մեթոդական աղբյուրների մեջ՝ բացահայտելով սովորողների մոտ պատմության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունք ձևավորելու համար անհրաժեշտ նախադրյալները: Սահմանելով ուսումնական գործընթացի սկզբնական դրույթները և ստեղծելով պատմության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունք ձևավորելու մեթոդական մոդել՝ մենք հիմք ենք դրել գործնական իրականացմանը: Պատմության դասերի ընթացքում ուսումնական գործընթացի կազմակերպման հետևյալ մեթոդական առաջարկությունները մանկավարժներին տալիս են ճանապարհային քարտեզ՝ ներգրավելու և ոգեշնչելու սովորողներին արժեքային համակարգի ձևավորման գործում:

Հիմնվելով հետազոտության արդյունքների վրա՝ մենք առաջարկում ենք հետևյալ առաջարկությունները՝ պատմության դասերի սովորողների շրջանում արժեքային համակարգի ձևավորման ուղղորդման համար.

1. **Պատմության ամբողջական մոտեցում** . պատմության դասերը պետք է ներկայացվեն ամբողջական ձևով՝ կապելով իրադարձությունները, անհատներին և հասարակություններին ժամանակի ընթացքում:
2. **Փորձառական ուսուցում**. Կազմակերպեք էքսկուրսիաներ դեպի պատմական վայրեր և թանգարաններ, որտեղ սովորողները կարող են շոշափելի կերպով ներգրավվել պատմության դասերին:

3. **Էթիկական և բարոյական չափում.** Շեշտեք պատմական իրադարձությունների էթիկական և բարոյական չափերը: Խրախուսեք քննարկումները պատմական գործողությունների և որոշումների հետևանքների մասին՝ օգնելով սովորողներին զարգացնել կարեկցանքի զգացում և բարոյական դատողություն:

Եզրափակելով, պատմության դասերին սովորողների շրջանում արժեքային համակարգի զարգացումը բազմակողմանի աշխատանք է, որը պահանջում է ամբողջական մոտեցում, քննադատական մտածողություն և դաստիարակող կրթական միջավայր:

Գրականության ցանկ

1. Ի. Փարենուզյան «Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում», 2017:
2. Асташова Н.А. Учитель: проблема выбора и формирования ценностей. – М., Воронеж, 2000.
3. Зубра А.С. Формирование культуры личности. – Минск. 2004. – 206 стр.
4. Никандров Н.Д. Ценности как основа целей воспитания. // Педагогика. 1998, №3